

Ars longa, historia brevis?

Kunst en geschiedenis in het Fries Museum

Meindert Schroor

De voortekenen leken alvast goed voor het door het Koninklijk Fries Genootschap georganiseerde symposium *Kunst en geschiedenis* in musea, 24 oktober jl. Enkele weken eerder gaf de directeur van het Fries Museum immers een hoopvolle voorzet tot een pittige gedachtewisseling. Volgens Cees van 't Veen kan de helft van de ruwweg 300.000 voorwerpen die de depots van zijn museum vullen wel worden afgestoten. En dan waren er de bijna gelijktijdig gepubliceerde schetsen voor een nieuw Fries Museum (FM) op of aan het Zaailand. Resultaat van het legaat van een lokaal gezien lang verguist, maar desondanks ter plaatse steeds goed van opdrachten voorziene architect, Abe Bonnema. Die regeert over zijn graf als een ware postume soeverein. Maar dan wel een die zowel het verleden als de geografische context van de stad, van de oude museumgebouwen, van de collectie met vorm en plaats van de beoogde nieuwbouw aan zijn laars lijkt te lappen.

Museaal yin en yang

Brandstof genoeg kortom voor een stevig debat. Toch bleef het allemaal wat aan de brave kant. Dat kan een gevolg zijn van het keurige, serene imago van onze aloude uitgever, het Genootschap. En ook van het feit dat in de kunstwereld nu eenmaal meer heibel en bombarie wordt gemaakt dan onder de minder exhibitionistisch ingestelde historici. Van 't Veen opende zelf de rij sprekers met een verhandeling over de ontwikkeling van 'onze gedachten en ideeën', dat 'niet een afgerond verhaal zal zijn over wat het nieuwe FM zal zijn'. Hij zette zijn visies op de sterktes en de zwaktes van het FM uiteen. Sterke punten zijn de omvangrijke collectie, het brede profiel, de ruimschoots aanwezige know-how, de positie en ook de naam. Een naam (Fries Museum) die volgens Van 't Veen ook als zwakte kan worden uitgelegd vormde de trait d'union naar de zijns inziens zwakkere punten van het FM. Dat zijn de gebrekige kennisoverdracht, de te grote en uiteenlopende collectie, het amalgaam aan onpraktische gebouwen en de perifere ligging in het Leeuwarder centrum.

De oplossing, een museale versie van yin en yang, heeft veel van de luchtgebakken presentaties waarmee wat meer inhoudelijk ingestelde lieden al ruim een kwarteeuw worden vermoeid. Het nieuwe Fries Museum moet midden in de samenleving staan en het museum voor de 21ste eeuw zijn. Dat doet zij aldus Van 't Veen door een spannende mix te bieden van heden en verleden en voorts open en modern en ook 'telkens anders en levendig' te zijn. De culturele identiteit van Fryslân gedefinieerd aan de hand van de uitwisseling en wisselwerking met de wereld. Van uitstallkast naar ontmoetingen, van aanbod naar interactieve dialoog en van object naar context waren zo enkele marketingtechnisch goed in het gehoor liggende voornemens.

Ijkpunt

Het waren dergelijke noties waarmee Ad de Jong korte metten maakte. De musea werden al eens eerder geplaagd

Een kwartier voor aanvang van het congres was de zaal van Post Plaza te Leeuwarden al behoorlijk gevuld met belangstellenden

door de verhouding (moderne) kunst – geschiedenis, zo hield deze wetenschappelijk medewerker van het Nederlands Openluchtmuseum de aanwezigen voor. In de 19de eeuw was de historie in de musea belangrijker dan de kunst maar dat veranderde omstreeks 1910. De toenmalige schoonheidsbeleving eiste dat musea tempels van hoge kunst moesten zijn. In de pakweg laatste twee decennia is daar iets anders bijgekomen. Moderne kunst geeft aan provinciale musea een imago van vooruitstrevendheid en een kosmopolitische instelling, aldus De Jong. Zo bekeken zou je bijna in de verleiding komen om het bloedstollend moderne Groninger Museum als een soort omgekeerd bewijs te zien van de ‘achterlijkheid’ van Groningen.

De scheiding van kunst en geschiedenis heeft voor het aspect historie weinig positiefs opgeleverd. Zo is men steeds verder gegaan met de deconstructie van het geografische identiteitsconcept. Daardoor lijkt het niet meer uit te maken waar een museum staat. Andersom – en wellicht mede ten gevolge daarvan – neemt de behoefte aan identificatie juist sterk toe. De Jong noemde het prachtige voorbeeld van Ellis Island, de plek in de New Yorkse Upper Bay waar de meeste immigranten in Amerika in de 19de en vroege 20ste eeuw per schip aankwamen. Het in 1990 geopende museum werd een ijkpunt voor de Amerikaanse herinnering. Een vergelijkbaar ijkpunt voor de identiteit noemde De Jong de Molukse barak uit de jaren 1950 in het Arnhemse Openluchtmuseum. Regionale musea zijn bij uitstek identiteitsmusea. Ze horen dicht bij de bevolking te staan, ze tonen de verknoping met elders en de regionale cultuur als het venster op de wereld. Daar horen ook de honderdduizenden vertrokken Friezen en de tienduizenden nieuwe – deels allochtone – Friezen bij.

Koekoeksjong

Ellinoor Bergvelt, verbonden aan de Universiteit van Amsterdam en deskundig op het gebied van de verzamelgeschiedenis, gaf een verdere nuancering en verdieping aan de opmerkingen van Ad de Jong. Bij de voorlopers van het Rijksmuseum was het reeds armoe troef wat de aandacht voor de geschiedenis betrof. De historische objecten werden al in 1825 uit de ‘Nationale Konstgallerij’ verwijderd. Er werd destijds – indachtig de eerder

De Forumdiscussie werd geleid door Yme Kuiper (tweede van rechts). Panellleden waren v.l.n.r. mevrouw Ellinoor Bergvelt, en de heren Ad de Jong en Fries Museum directeur Cees van 't Veen (rechts)

vermelde suggestie van Van 't Veen – volgens Bergvelt ook driftig verkocht en ontzamd. Pas met de opening van het nieuwe Rijksmuseum, Victor de Stuers en Pierre Cuypers kreeg de geschiedenis ruim baan. Het in de nabijheid gelegen Stedelijk Museum van Amsterdam was aan het einde van de 19de eeuw een soort (Rotterdamse) Kunsthal. Bergvelt had de indruk dat het Fries Museum ontstaan op basis van de particuliere Genootschapscollectie met de nadruk op het erfgoed nu een soort omgekeerde ontwikkeling aan het doormaken is. Maar, zo stelde zij, het FM is geen museum voor moderne kunst, die zich maar al te vaak als een koekoeksjong ten opzichte van de andere expositievelen ontpopt. Wel moet je de uitingen van Friese moderne kunstenaars verzamelen en tonen. Om nu ‘in Leeuwarden het twintigste of zo museum van moderne kunst bouwen’ leek haar echter weinig zinvol. Bergvelt waarschuwde ook voor Van 't Veen's indeling van de collectie in A, B, C en D voorwerpen bij het ontzamen. Wat wij nu wel kwijt willen kunnen latere generaties juist erg op prijs stellen.

Uit eigen ervaring weet ik dat er veel materiaal in de depots zit waar ook in de verste verte geen band met Fryslân valt aan te tonen. Maar daarmee zijn de voorwerpen niet minder waardevol, want het FM heeft daarmee kostbaar ruilmateriaal in handen.

Wervend praatje

Na de middagpauze kwam Renger de Bruin aan het woord. Hij is als bijzonder hoogleraar ‘Utrecht Studies’ en conservator stadsgeschiedenis van het Centraal Museum in Utrecht het levende bewijs hoe de historie haar plaats heeft moeten heroveren in het al in 1921 uit een fusie van kunst en lokale geschiedenisinstellingen ontstane Centraal Museum. Tot zijn aantreden was de stedelijke geschiedenis in het museum sterk ondergesneeuwd. Ronduit ontluisterend was de bijdrage van Marie Christine van der Sman, directeur van de Nederlandse Museumvereniging. In Den Haag zal wel even worden bepaald wat de musea zoal moeten gaan doen en hoe ze moeten worden ingericht. Haar verhaal was weinig meer dan een wervend praatje voor de eigen organisatie. Als het aan Van der Sman ligt houden we alleen geregistreerde musea over en kunnen de allerlei particuliere museale initiatieven niet door de beugel. Marinus Geersing en zijn automobielenmuseum aan de Oostersingel zijn gewaarschuwd, it kin net!

Rode draden

In de aansluitende discussies merkte Van 't Veen op, De Jong's opvattingen over zijn plannen voor een meer interactief FM wel enigszins denigreren te vinden. De geschiedenis zal, aldus Van 't Veen, niet uit het FM verdwijnen, maar we zijn geen oudheidkamer. We

Het PAG (Plein Afsluitend Gebouw) thans 'Winkelcentrum Zaailand' te Leeuwarden gezien vanaf de trappen van het rechtsgebouw. Abe Bonnema had het nieuwe Fries Museum gepland vóór het PAG

willen ons toeleggen op bijzondere voorwerpen van kunst en cultuur en die op een moderne wijze presenteren. De Jong heeft er weinig vertrouwen in. 'Doet het FM wel voldoende aan de Friese identiteit?' Bergvelt toonde zich bezorgd over het verdwijnen van de samenhang in het museum. Feit is inderdaad dat je in het FM weinig vindt over een aantal met name sociaal-economische thema's en ontwikkelingen die als rode draden door de Friese geschiedenis lopen. Te noemen vallen de traditioneel hoge mobiliteit van de Friese bevolking, die overigens weer een uitvloeisel is van de bijna structurele overbevolking en de tegenstellingen tussen stad en platteland, die nog dagelijks doorschemeren in de provinciale politiek. En o ja, het FM is ook nog in Leeuwarden gevestigd, maar van de historie van de stad vind je – het moet gezegd mede als gevolg van de afzijdige houding van het gemeentebestuur in dezen – bar weinig terug in de expositie-ruimten.

BAG naast PAG

Als vertegenwoordiger van een van de belangrijkste bruikleengevers, de Ottema-Kingmastichting bracht Rienk Wegener Sleswijk het probleem terug tot de oorsprong ervan, het Bonne-malegaat. Zet van dat geld een mooie

kunstgalerie - de Bonnema Art Gallery - aan het Zaailand en laat het Fries Museum maar op zijn plek als museum van de Friese geschiedenis. De BAG naast het PAG (Plein Afsluitend Gebouw). Het lijkt mij de beste oplossing om de geschiedenis, ook de Friese, te verlossen van ijdele architecten en museumdirecteuren. Wat die architecten betreft, de door Bonnema uitverkoren bouwmeester, Hubert Jan Henket,

schitterde door afwezigheid, net als onze regionale kunstpausen Huub Mous en Thom Mercuur. Die zitten zich in Oranjewoud te verkneukelen over zoveel historisch onvermogen tussen depots met honderden naaimachines, muurankers en tienduizenden potscherven en bouwen hun modern kunstpaleis alvast in een historische omgeving.

Onderonsje in de pauze van KFG-bestuursleden v.l.n.r. S. van der Woude, E. Makkes van der Deyl-Stam en op de rug gezien D. Osinga. (Foto's: Klazien Schroor-Dijkstra)